

„Mindenképpen megtanulásra szánt szövegrészek”

Az egyik egyetemi kurzuson felmerült témaként az időkapszula fogalma. Az időkapszulát a wikipédia szócikke a következő definícióval írja le: „az **időkapszula** egy olyan tartály, amelyben régi idők tárgyai találhatók, vagy információ régebbi időkből. Egyfajta kommunikációnak tekinthető a jövővel.”¹

Foglalkoztatott a gondolat, létezik e a jelen környezetben olyan tárgy mely a fent említett meghatározásnak eleget tesz és ezt végül a polcomon heverő, porosodó történelemkönyveimben találtam meg. A történelemkönyvet jó alapnak tartottam az időkapszula „funkciójának” betöltésére. A fent említett definíciót alapul véve: a régi idők tárgyai találhatók benne, persze nem konkrétan; a tárgyak, dokumentumok illusztrálva a fényképeken szerepelnek. A könyvek történelmünket, múltunkat dolgozzák fel így a tanulók információt kapnak a régi időkből. A történelem órán a tanár diákjaival megvitatja a tanulmányok során felmerült gondolatokat. Így talán az egyik legjobb példa e könyv a jövővel való kommunikációra.

Ezeket a pontokat végig gondolva, rájöttem, hogy igazából felesleges időkapszulát készítenem, hisz kezemben van a legjobb példa erre. Csak ki kell tennem ready-madeként egy asztalra, és így a feladat meg is oldódott.

Azonban tovább foglalkoztatott maga a történelemkönyv. Milyen a szerkezete, felépítése? Mi a tartalma, van e egyáltalán érvényessége a jelen világunkban? Milyen volt az én történelemkönyvem, és milyen volt a testvéreimé vagy a szüleimé? Hogyan dolgozzák fel a történelmünket most és hogyan pár évvel ezelőtt? De ami még jobban foglalkoztatott, hogy hogyan fogják feldolgozni pár száz évvel később?

Első feladatomban a könyv szerkezetének megismerését tartottam. Átlapoztam, és vázlatokat², jegyzeteket, készítettem a történelemkönyvek tanulmányozása során. Megpróbáltam ismeretlenként tekinteni rá, és (egyelőre) pusztán vizuális értékeit megfigyelni, mint a tartalmát. A történelemkönyvet azt hiszem, senki számára nem kell bemutatnom. Illusztrációkat, fotókat, dokumentumokat, olvasmányokat, dőltbetűs, kisebb betűs, aláhúzott és kiemelt részeket egyaránt tartalmazhat. Van amelyik kérdésekkel, összefoglalókkal is segíteni próbálja a pedagógus/ tanuló munkáját.

Segítségül vettem a könyvek³ előszavát is, melyet a könyv szerzői/szerkesztői írtak. Meglévő könyveim között persze van eltérés, így a szerzőknek is más-más a szerkesztői rendszerük. Épp ezek is tették érdekesebbé számomra a témával kapcsolatos kutatást.

¹ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Id%C5%91kapszula>

² lásd: Függelék

³ Závodszy Géza: Történelem III. a középiskolák számára. Hetedik kiadás. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002.

Száray Miklós: Történelem I. a középiskolák számára Hetedik kiadás. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002.

Van ahol a „normál betűvel” íródott szöveg lényegében a „kötelező anyag”, másutt inkább a „megértést, mint a rögzítést szolgálja”.

A kiemelések a „mindenképpen megtanulásra szánt szövegrészeket”⁴ tartalmazzák. A lényeg kiemelése mellett segítik a tanulás folyamatát, a vázlatkészítést, figyelem irányát, a pedagógusnak pedig az órák logikai vázát alkothatják.

Az apró betűs részek egy fajta adalék anyagok, és kiegészítésként szolgálnak az anyagok feldolgozásához. Sokszor eredeti forrásokat idéznek az apró betűs részekbe, amikkel a hitelességre is utal a szerző.

Az ábrák, térképek, illusztrációk vagy kérdések inkább az órai közös munka segítségével szolgálnak. Ugyanakkor ezeknek a fotóknak, repróknak fontos dokumentum értékük is van. Plusz a diák sem egy képnélküli „száraz” könyvet tart a kezében, (lehetősége van mit /kit kipingálni, átrajzolni mikor unatkozik az órán).

A történelemkönyv szerkezeti részeit jobban megismerve, és az eredeti témát (időkapszula) is figyelembe véve, kezdtem el foglalkozni a könyvek „félkövér szedésével”, kiemelésével.

Ekkor már nem igazán maga az időkapszula megalkotása járt a fejemben inkább a történelemkönyv idővel való játéka érdekelt. Főképp azok a jövővel való gondolatok foglalkoztattak, amik a történelmünk folyamatos gyarapodásával járhatnak. Vajon milyen lenne 1000 év múlva egy történelemkönyv? Hiszen bele kellene kerülni még 1000 évnyi történelemnek a jövő könyvébe, és diákoknak még 1000 évnyi lexikai tudást kellene elsajátítaniuk.

Egyetlen módot találtam a probléma megoldására, az pedig a szelekció volt. Tehát ahhoz, hogy bővíthessük a történelmi ismereteket, viszont a jövő diákjainak ne több ezer oldalas könyvet kelljen forgatnia és megtanulnia, ahhoz bizonyos „felesleges” anyagoktól meg kell válnia a jövő könyv szerkesztőjének, tehát a LÉNYEG – re kell fókuszálnia. Talán a jövő könyv előképe lehetne akár a Száray Miklós bevezetőjében megfogalmazott könyv: „Mindenképpen megtanulásra szánt szövegrészeket **félkövér szedéssel** emeltük ki, ezek a szövegek összeolvasva külön kis-könyvet alkotnak.”⁵

Ebből a gondolatból kiindulva kezdtem el kivágni és összeragasztani kizárólag a kiemelt részeket a könyvekből. E gesztussal a könyv két szelektáláson is keresztülment. Kivágtam könyv írói által fontosnak tartott elemeket, de általam is „szűkült” a megtanulandó lényeg. Ha az egyik oldalon kivágtam egy részletet, előfordult hogy belevágtam a következő oldalon található kiemelt írásba is.

Nem csupán a szelekció volt munkám kiindulási pontja. A másik érdekes dolog, a témával kapcsolatban a történelem újírása volt. A történelemírás folyamatos dolog, más-más korban, más-

⁴ Száray Miklós: Történelem I. a középiskolák számára Hetedik kiadás. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002.

⁵ Száray Miklós: Történelem I. a középiskolák számára Hetedik kiadás. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002.

más eszmerendszerben, mást tartanak fontosnak. Ugyanazt a történelmi témát má-más szellemben fogják elmondani és visszakérdezni. Ezért érdekes az is, hogy egy-egy korban mit tartanak „kötelezően” megtanulandó lényegnek.

Elővettem saját történelem könyvemet, amelyet 2002⁶-ben adtak ki és egy ugyanazt az időszakot körüljáró de 1977⁷ -ben megjelent könyvet.

A kevesebb, mint 30 év eltérés is már jó alapnak bizonyult a vizsgálathoz. Mindkét tankönyv a gimnáziumi III. évfolyama számára készült, ugyanazt a témát dolgozza föl, a nagy Francia forradalomtól nagyjából a magyarországi dualizmus válságáig jut el az olvasó.

1977 –ben egyből a *Nagy Francia forradalommal* kezdődik a lecke, viszont 2002-ben először a *Fölvilágosodás eszmeiségét* ismeri meg a diák és egy fejezettel később csatlakozik a *Francia forradalomhoz*. A nagyjából hasonló fejezetek után az első igazán látható eltérés például, hogy az 1977-ben írott tankönyv, egy egész fejezett fordít „*A tudományos szocializmus kialakulásának*”. Részletesen, mélyebben körüljárja a marxizmus, kapitalizmus kialakulását. A 2002-es tankönyv ezzel kevesebbet foglalkozik és nem tárgyalja olyannyira részletekbe menően. A magyarországi történelmi ismeretek terén is hasonló párhuzamok és eltérések vannak. Az 1977-es könyv a kapitalizmust nem csupán világtörténelmi szinten elemzi, hanem a magyarországi szempontok alapján is fontosnak tartja kifejteni. A két könyv tehát nem egyformán mondja el ugyanazt a témát: az egyik a szocialista szemléletnek felel meg, a másik pedig kicsit ennek „ellenében” a marxista motívumokat kiirtva készült.

A könyvekből kivágott részekből egy-egy nagyon hosszú „szalagot” készítettem. Feltekercselve egy-egy filmorsóra az ily módon átalakított „tekercs”-könyvek egymás mellett, párhuzamosan olvashatóvá váltak. Kézi tekercselők segítségével egymás mellett haladhat a két könyv lineárisan, mint egy filmszalag. A néző saját ritmusában olvashatja végig és tapasztalhatja meg, hogy a két könyv ugyanazt a témát dolgozza föl más-más történelmi narratívában. Ezzel az installációval, a szöveg egyszerű, lineáris előre-hátra mozgatásának lehetősége révén azt is sikerült elérni, hogy a néző véletlenszerűen, párhuzamok keresése, vagy épp az esetleges rátalálás révén saját ritmusában hasonlíthatja össze, olvashatja a különböző szemléletű szövegeket.

Úgy gondoltam, hogy a mű akkor teljes, ha a feltekercselt könyvek mellé helyezem az eredeti, kivágott, megcsonkított könyveket is. Ezáltal a néző a tekercskönyvek „negatívját” is megnézheti. Az is láthatóvá válik, hogy a kivágott kötelező rész mennyi anyag a könyv egészéhez képest.

A műhöz tartozó vázlatok, szintén részét képezik a munkának. Ezek a téma kutatása során és a művel nagyjából párhuzamosan készültek. Ezért tartom fontosnak a vázlatok tárolóba helyezését a mű mellett. Függelékbe kerülve, ugyanezek vázlatok tisztább, olvasható, érthetőbb formában kapnak helyet a jelen dolgozatban.

⁶ Závodszy Géza: Történelem III. a középiskolák számára. Hetedik, átdolgozott kiadás. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002. [1999]

⁷ Unger Mátyás: Történelem a gimnáziumok III. osztálya számára. Tizedik, átdolgozott kiadás. Tankönyvkiadó, Budapest, 1977. [1967]

FÜGGELÉK

/A vitrinben található vázlatok gépelt leírása, melyek a témával való kutatás során készültek./

1. vázlatlap

Időkapszula

- történelemkönyv
- történet/ történelem írás
- emlékművek

TÖRTÉNELEMKÖNYV

történelem könyvek:

- szubjektív
- nem stimmel ez már egy szelektált dolog
- jelen történelem?
- mit tartanak fontosnak ?
- egy történelemkönyv időkapcsolatában(?)

→szubjektív /történelemkönyvek

→elmúlt/megélt történelem

→megfigyelni egy-egy történelem órát: mit tartanak fontosnak?

(tanár – könyv – iskola stb.)← → mire figyel a tanuló → hogyan tanítják a múlt és hogy jelen történelmet?

- ! szelekció – iskola - gimnázium - csak 4 év
- illusztrációk (rajzok/fotók / dokumentumok)
- mit tart fontosnak a hatalom – mi illik bele az adott politikai rendszer „történelem képebe” ← nem tud nem szubjektív lenni
- POLITIKA – KÖRNYEZET meghatározó

//// történelem könyv – időkapcsolat az időkapcsolatában

- összeszedni csak a KIEMELT részeket (←vele szembe állítani a kisbetűs részeket (korabeli írások vannak benne kb.)) ←tananyagok végén a kérdések (?)
- Meddig bővíthető? / Meddig tanulható? Mikortól van történelemtanítás? ez hogyan szelektálódik? → szelekció – bővítés /// történelemtanítás - műveltség

2. vázlatlap

TÖRTÉNELEM

talán már alaptól időkapcsolat?

múlt → tanítják: ismerik(?)

jelen → nem tanítják: megélt történelem.

→meddig bővíthető

- szelekció (?)
 - az adott politikai hatalom olyan könyvet ad ki tanulás céljából, amely rendszerének megfelelő elveket tartalmazza
 - könyv – tanár – család – környezet (nem tud objektív lenni)
 - iskola/ tanár/ könyv: egy-egy tanár saját nézőpontja szerint emel ki témákat (szubjektum) jobban fogja azt számon kérni, amit ő maga fontosabbnak tart (ami a kedvence)
- illusztráció (korabeli festmények/rajzok/kézműves dolgok ↔ dokumentum fotók) hitelesség?

3. vázlatlap

Történelemkönyv – történelem szelektálása – író/ szerkesztő

- KIEMELÉS

- kisbetűs (általában eredeti szövegek)

- összefoglalás

- kérdése (megválaszolni a megválaszolatlant → melyik tanár mit tart fontosnak azt kérdezi)

KIEMELÉS → Kiemelt szavakat vagy mondatokat összekapcsolva – kivágni a könyvből (ha belevágok a másik oldalon nem érdekes mert ez is egy szelekció) – milyen „hosszú” lesz?

4. vázlatlap

MEDDIG BŐVÍTHETŐ → több ezer év múlva a jelen történelmen átugrunk vagy részletezve benne lesz a megtanulandók között?

SZELEKCIÓ → ki, mit tanít, mit tart fontosnak

SZUBJEKTIVITÁS →

(tanár)

(könyv)

kisbetűs rész : mely általában idézeteket, korabeli szövegeket, ajánlott olvasmányokat tartalmaz (leghitelesebb?)

↔ könyv maga eleve egy szelekció

→ illusztráció = szelekció

→ kérdések = szelekció (mire kérdez rá? mit tart fontosnak?)

→ kiemelt részek = szelekció

5. vázlatlap

Meddig bővíthető?

→ történelmünk töredéke sem fogja érdekelni az embereket 1000 év múlva

→ még szűkebb lesz ↔ még nagyobb szelektálás

→ esetleg nem is lesz történelem oktatás ↔ múlt meghatározható (?) elvileg

→ meddig bővíthető a történelem az agyban?